

Kırgızistan'daki Ortaokul, Lise Tarih Ders Kitaplarında Türkiye Tarihinin Okutulması

Aizharkyn ALYİMİDİN KYZY

Kırgız Devlet Tıp Akademisi Doktora Programı Öğrencisi, Kırgızistan

*Sorumlu Yazar
a.ayjarkyn@hotmail.com

Özet

Kırgızistan'da Osmanlı ve Türkiye tarihi ile ilgili bilimsel çalışmalar aslında 20. yy'ın ilk yarısından itibaren yayımlanmaya başlamıştır. Ancak ortaokul ve lise öğrencileri için hazırlanmış tarih ders kitaplarında bu konulara pek yer verilmemiştir. 1990lı yıllara kadarki tarih ders kitaplarında yalnız Osmanlı ve Türkiye tarihi değil, Kırgızistan'ın kendi tarihi, Kırgızların geçmişi konusundaki bilgiler de oldukça yetersiz kalmıştır. Örneğin, Osmanlı tarihi hakkındaki bilgi ancak bir-iki paragrafı geçmezken, Osmanlı'nın varisi olan Türkiye Cumhuriyeti konusunda pek dikkate değer bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca, verilen bilgiler de negatif olup, öğrenciler Osmanlı Türklerini "sömürgeci" olarak öreneğelmışlerdir.

1991 tarihinde Kırgızistan egemen devlet statüsü kazandıktan sonra Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyetleri arasındaki çok yönlü ilişkiler Türk tarihinin Kırgızistan'da tanınması ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu ilişkiler sonucunda Kırgızistan'da da Türkiye Cumhuriyeti ve halklarının tarihine olan ilgi artmıştır. Son 15-20 senede konuyla ilgili Kırgızistan'da önemli çalışmaların yapıldığı söylenebilir. "Vatan Bilgisi", "Kırgızistan'ın Tarihi", "Dünya Tarihi" ve "Orta Çağ Tarihi" ve gibi ders kitaplarında da hem Kırgız tarihi, hem de genel Türk dünyası tarihi konuları yer almaya başlamıştır. Ancak, yine de Türkiye cumhuriyeti tarihi konusundaki bilgilere pek yer verilmezken, Osmanlı Türklerinin "baskıncı/işgalci" olarak nitelendirilmesi ve onlar hakkındaki negatif anlatılardan, tarih yazarlarının bu konudaki önceki görüş ve fikirlerin etkisinden kurtulamadıkları görülmektedir.

Türk dünyasının birleşmesi, ilişkilerinin pekiştirilmesi açısından Türkiye ve diğer Türk Cumhuriyetlerinin tarihi, kültürü, dili, dini konusunun anlatımında ortaokul ve lise ders kitaplarında "eski" anlatıma bağlı kalınması, bu konulara yeterli ölçüde yer verilmeyişi ve bu halkların kardeş topluluklar olduğunun vurgulanmayışı ciddi bir eksikliklerdir.

Bu bildiriye tarih ders kitaplarında Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi 1990lı yıllardan önce ve sonra olmak üzere iki başlık altında değerlendirilecek, mevcut eksikliğin giderilmesi konusunda olası çözüm yolları önerilecektir.

Anahtar kelimeler: Kırgızlar, Kırgızistan Cumhuriyeti, Türkler, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu, Tarih, Ders Kitapları

GİRİŞ

Tarih yazılarından bilindiği gibi, Türkiye Türkleri eskiden Orta Asya topraklarını mesken tutup, Kırgız Türkleri gibi diğer Türk boylarıyla da sıkı ilişki içindeydiler. Ancak, çeşitli tarihi olaylar, göçler sonucunda Türkiye Türkleri ile Kırgız Türkleri arasındaki ilişki neredeyse (özellikle 20. yy'ın başından 90'lı yıllarına kadar) tamamen kopmuştur. Ancak, Çarlık Rusya'sının son dönemlerinde Türk Birliğini sağlama çalışmalarının canlandığı, bu konuda çeşitli araştırmalar, bilimsel çalışmalar yayımlanmaya başladığı da bir gerçektir. Bu birliğin her şeyden önce ortak dil aracılığıyla sağlanabileceği düşüncesinden yola çıkarak, Türk Dünyası Ortak Yazı dilinin oluşturulması konusu gündeme getirilmiştir.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın "Türk Dünyası ve Ortak Yazı Dili" (Korkmaz, 190)¹ başlıklı yazısında belirttiği gibi, Türk Dünyasında ortak yazı dilinin oluşturulması meselesi yeni değil, daha 19. yy'ın sonlarında Kırmılı

Türklük bilimci İsmail Gaspıralı'nın "Tercüman" gazetesi aracılığıyla ortaya attığı ve savunduğu bir konudur. Gaspıralı, Türk Dünyasının ilerleyebilmesi için "*dilde, fikirde, işte birlik*" sloganı ile İstanbul Türkçesi'ne yakın bir ortak dilin kurulmasını şart koşmuş, ancak o günlerde onun bu fikri bazı bilim adamlarınca gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olarak değerlendirilmiştir. Ancak, söylenenin aksine, Sovyetler Birliği içerisindeki Türk dilli topluluklar yavaş yavaş yazı birliğine doğru adımlarını atmaya başlamışlardır. Bu ilk olarak, tüm Türk Cumhuriyet ve topluluklarının Latin alfabesine geçişiyle gerçekleştirilmiştir. Daha sonra bilimin her alanında Türklük bilimiyle ilgili çalışmalar ortaya çıkmaya başlamış, ancak bu tür çalışmalara kısa bir süre sonra devlet tarafından yasak konulmuş, yani Sovyetler Birliği tarafından yasaklanmış, çalışma sahipleri de "Pantürkist", "Turancı", "devlet düşmanı" ve "gerici" gibi çeşitli suçlamalarla tutuklanmış, siyasi baskı/represyon altında tutulmuş, daha sonra da öldürülmüşlerdir.

Bundan sonra uzun süre boyunca, Kırgızistan bağımsızlığını kazanana kadar Kırgızistan'ın Türkiye ile ilişkileri neredeyse tamamen kopmuştur. Dolayısıyla Türkler

¹ http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/korkmaz_03.pdf (07.03.2011)

hakkındaki bilgiler çok azdı. Kırgızistan Türkiye ile uluslar arası ilişkilerin hiçbir alanında direk ilişkiye sahip olmadığı için, Kırgız halkı Türkiye ve Türk halkı hakkındaki bilgilere araçlar vasıtasıyla ulaşmışlardır. Başka bir ifadeyle, Osmanlı İmparatorluğu ve ayrıca daha sonra Türkiye cumhuriyeti hakkındaki bilgileri daha önce Rus İmparatorluğunun merkezi ve daha sonra Sovyetler Birliğinin merkezinden almışlardır. Dolayısıyla Kırgız tarih kitaplarındaki Osmanlı ve Türkiye hakkındaki görüşler sürekli olarak, önce Rusya imparatorluğu ile olan ve daha sonra Sovyetler Cumhuriyetiyle olan ilişkileri çerçevesinde değişmiştir. Ancak ortaokul ve lise öğrencileri için hazırlanmış tarih ders kitaplarında yine de bu konulara pek yer verilmemiştir. 1990lı yıllara kadarki tarih ders kitaplarında yalnız Osmanlı ve Türkiye tarihi değil, Kırgızistan'ın kendi tarihi, Kırgızların geçmişi konusundaki bilgiler de oldukça yetersiz kalmıştır. Örneğin, Osmanlı tarihi hakkındaki bilgi ancak bir-iki sayfayı geçmezken, Osmanlı'nın varisi olan Türkiye Cumhuriyeti konusunda pek dikkate değer bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca, Osmanlı devleti sömürgeci devlet olarak adlandırılmakla birlikte verilen bilgiler de negatif olup, öğrenciler Osmanlı Türklerini “savaşçı”, “saldırgan” olarak öğrenelemişlerdir.

Kırgız okullarının tarih ders kitaplarında Osmanlı ve Türkiye tarihinin okutulması meselesini Sovyetler Birliği dönemi ve sonrası olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirmek mümkündür.

Sovyetler Birliği Dönemi Kırgız Okullarında Osmanlı ve Türkiye Tarihi

Kırgızistan'da tarih dersi ortaokul ve liselerde 5. sınıftan itibaren 11. sınıfa kadar okutulur. Ancak, Türkiye tarihine 6., 7. ve 10. sınıfların ders kitaplarında sadece 1 konu başlığı altında değinilmektedir.

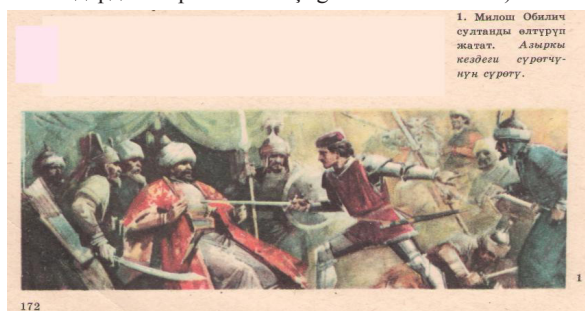
6. sınıf öğrencileri için hazırlanmış “Орто кылымдардын тарыхы/Орта Çağ Tarihi” adlı ders kitabında genel olarak orta çağdaki feodal devletler ve feodal ilişkilerin oluşumundan, Bizans, Arap devletlerinin tarihinden bahsederken, “VIII. Осмон империясы жана Европанын элдеринин түрк баскынчыларына каршы күрөшү/Османlı İmparatorluğu ve Avrupa Halklarının Türk İşgalcilerine Karşı Mücadelesi” başlığı altında Osmanlı İmparatorluğunu ve Türkleri da “baskıncı”, “acımasız” ve “eşkiya” olarak nitelendirdiği göze çarpmaktadır:

Kırgızcası	Türkçesi
Осмон-түрктөрү Балкан жарым аралына кол салышып, бүткүл аймакты талап-тоношуп, тыптыпыл кылышкан. Осмондордун кол салууларынын кесепеттери жөнүндө замандаш мындай деп жазган: «Христиандардын кээ бирлери кулдукка айдалып кеткен, ал эми ал жакта калгандарды да өлүм-житим күткөн, анткени алар ачкачылыктан өлүшкөн» (Агибалова, Донской, 1987: 172).	Osmanlı Türkleri Balkan yarım adasına saldırıp, her yeri yağmalayıp, paramparça ettiler. Osmanlıların saldırılarının zararları hakkında çağın yazarı şunları yazmıştır: “Hristiyanların bazıları köleliğe satılmış, orada kalanlarını ise ölüm-yitim bekliyordu, onlar açlıktan öldüler” (Agibalova, Donskoy, 1987: 172).

Osmanlı Türkleri hakkında yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi olumsuz fikirler hakim iken, Slav kökenli halklar ve onlara karşı çıkan Sırlara daha sempatik yaklaşıldığı aşağıdaki örnekte açıkça belli olmaktadır:

Kırgızcası	Türkçesi
Салгылашуу айыгышкан катуу уруш менен башталган. Эр жүрөк серб жоокери Милош Обилич өлүмгө баш байлап, түрк лагерине кирип барган да султанды кылыч менен сайып өлтүргөн (Агибалова, Донской, 1987: 173).	Savaş çok şiddetli bir çarpışma ile başlar. Kahraman Sırp askeri Miloş Obiliç ölüme karşı kendini feda ederek, Türk kampına saldırır ve sultanı kılıçla vurarak öldürür (Agibalova, Donskoy, 1987: 173).

Aşağıdaki resimde Miloş Obiliç'in Türk sultanını kılıçla öldürmesi görülmektedir. (Agibalova, Donskoy, “Орто кылымдардын тарыхы/Орта Çağ Tarihi” 1987: 172).

Kitabın daha ileriki sayfalarında Osmanlı Türklerini “Müslüman haydutlar/eşkiyalar” denildiğine de tanık oluruz:

Kırgızcası	Türkçesi
Африкада осмон-түрктөрү Египетти басып алышат. Кийин алар Мароккодон бөлөк бүткүл Түндүк Африканы ээлеп алышкан. Мусулман каракчылары Алжир шаарын ээлеп алышып, аны өз мамлекетинин борборуна айландырышкан. Мына ушул жерден каракчылар флоту Жер ортолук деңизинин боюнда жайгашкан өлкөлөрдүн деңиз жээктерине кол салып турушкан (Агибалова, Донской, 1987: 176-177).	Afrika'da Osmanlı Türkleri Mısır'ı işgal ederler. Daha sonra onlar Marokko'dan başka tüm Kuzey Afrika'yı işgal ederler. Müslüman haydutlar/ eşkiyalar Elcezire şehrini işgal edip, onu kendi devletinin başkentine dönüştürler. İşte buradan çapulcular ordusu Akdeniz'in kıyısında yaşayan ülkelerin deniz kıyılarına düzenli olarak saldırılar düzenliyorlardı (Agibalova, Donskoy, 1987: 176-177).

Ayrıca, din konusunda da işgali altındaki halklara zorla Müslüman dinini kabul ettirdiklerinden, anne-babalarından zorla ayırdıkları çocukları Hıristiyanlara nefret duygusuyla eğittiklerinden bahsedilmiştir. Türk ordusunun yeniçerilerinin de oldukça acımasız oldukları vurgulanmıştır.

Kırgızcası	Türkçesi
Султандын туруктуу жөө аскерлери — янычарлары да болгон. Түрктөр басып алган өлкөлөрдөгү алдуу-күчтүү эркек балдарды ата-энелеринен тартып алышып, мусулман динин кабыл туттурушкан жана аларды христиандарды жек көрүүгө тарбиялашкан. Янычарларга кабыл алынган алар султандан көп тартууларды алышкан да, өз уругуна чексиз берилишкен. Согушта янычарлар аёосуз мыкаачылыктары менен айырмаланышкан. Согуш жана талоончулук түрк феодалдарынын байышынын башкы булактары болгон (Агибалова, Донской, 1987: 177).	Sultanın yaya askerlerden oluşan devamlı ordusu, yeniçerileri de vardı. Türkler, işgal ettikleri ülkelerin güçlü-kuvvetli erkek çocukları anne babalarından zorla koparıp, Müslüman dinini kabul ettirir ve onları Hristiyanlara karşı nefretle eğitirlerdi. Yeniçeriliğe kabul edilen onlar sultandan çok hediye alıyorlardı ve kendi başkanna çok sadıktılar. Savaşta yeniçeriler gaddar, kana susamış acımasızlıklarıyla ünlüydüler. Savaş ve soygunculuk Türk derebeyilerinin zengin olmasının başlıca kaynaklarından (Agibalova, Donskoy, 1987: 177).

“Mağlup olan halkların durumu” başlığı altındaki değerlendirmelerden Osmanlı Türklerine olan oldukça olumsuz duyuların izlerini hissedebilirsiniz:

Kırgızcası	Türkçesi
Осмон империясынын элдери түрк феодалдарынын ырайымсыз эзүүсүндө калышкан. Салык төлөөгө милдеттүү болгон бардык калкты түрк феодалдары кемсинте «райя» («мал») деп аташкан... Басып алуучулар жеңилген элдери түрк феодалдарынын ырайымсыз эзүүсүндө калышкан. Салык төлөөгө милдеттүү болгон бардык калкты түрк феодалдары кемсинте «райя» («мал») деп аташкан... Осмон баскынчыларынын эзүүсү жеңилген өлкөлөрдө чарбанын жана маданияттын өнүгүшүн артка тарткан... Баскынчылардын оор эзүүсүнө карабай славян элдери өз маданиятын, үрп-адаттарын, тилин бапестеп сактап келишкен. Эмгекчи эл исламды кабыл алып, султанга кызмат кылган славян феодалдарын жек көрүшкөн... (Агибалова, Донской, 1987: 177-179).	Osmanlı imparatorluğunun halkı Türk derebeyilerinin acımasız sömürgeci altında kalmışlardı. Haraç ödeme mecburiyetinde olan tüm halka Türk derebeyileri aşağılayarak “rayya” (“hayvan”) demişlerdir... İşgalciler mağlup olan halkı İslam dinini kabul etmeye zorlayıp, ana dili ve kültürüne baskı uygulamışlardır. <i>Osmanlı işgalcilerinin zulmü ve sömürgeci mağlup olan ülkelerde ekonomi ve kültürün gelişmesine engel olmuştur...</i> İşgalcilerin zulmüne rağmen Slav halkı kendi kültürünü, gelenek-göreneklerini, dilini göz bebeği gibi korumuşlardır. Halkın alt tabakası İslam’ı kabul edip, sultana hizmet eden Slav derebeyilerinden nefret etmişlerdir... (Agibalova, Donskoy, 1987: 179).

Türk “baskıncı”larının, kendi işgali altındaki halkı “rayya”, yani “hayvan” diyerek aşağıladıkları, onları İslam dinini kabul etmeye zorladıkları ve onların sömürgecinin halkın ekonomisi ve kültürünün gerilemesine neden olduğu dile getirilmiştir.

7. sınıf öğrencileri için hazırlanmış “СССР тарыхы/ SSCB Tarihi” ders kitabında 18. yy’ın ilk yarısındaki Rus-Türk savaşından bahsedilmiş, yine Türkler sömürgeci ve gaddar olarak değerlendirilmekle birlikte bir önceki tarih kitaplarına nazaran biraz daha tarafsız yaklaşımın hâkim olduğunu söylemek mümkündür:

Kırgızcası	Türkçesi
Орус аскерлери Молдавиянын территориясы-на кирет. Түрк башкаруучуларынын эзүүсүнөн жапа чеккен жергиликтүү калк орус аскерлерин кубанычтуулук менен тосуп алышат. Молдавиялык ыктыярдуулар орус армиясына киришет да, аны менен бирге өзүлөрүнүн кылымдардан берки эзүүчүлөрүнө каршы күрөшүшөт (Печкина, Лейбенгруб, 1978: 231).	Rus askerleri Moldova’nın topraklarına girer. Türk sömürgecilerin zulmünden acı çeken yerel halk Rus askerlerini sevinç ve coşkuyla karşılarlar. Moldovalı gönüllüler Rus ordusuna katılırlar ve bununla birlikte kendilerine asırlardır zulmeden sömürgecilere karşı savaşırлар (Peçkina, Leybengrub, 1978: 231).

Bununla birlikte Rus halkına olan sempati, yanlı bakışın baskın olduğu da apaçık ortadadır:

Kırgızcası	Türkçesi
Орус аскерлеринин согуштук ийгиликтүү аракеттери балкан элдеринин эзүүчүсү — Турция империясын начарлаткан, ошону менен алардын боштондукка чыгуу күрөшүнө жардам берген. Россиянын Кара деңиздин жээктерине бекемделип алышы түштүк талаалардын калкын (орустарды, украин алыктарды, молдавандарды) түрк басынчыларынын тынымсыз жол салып турууларынан куткарды. Кара деңиз боюндагы жерлердин чарбасынын жана маданиятынын өнүгүшүнө жардам берди (Печкина, Лейбенгруб, 1978: 235).	Rus askerlerinin başarılı savaş teknikleri Balkan halklarının sömürgeci olan Türkiye imparatorluğunu zayıflatmış, bununla birlikte onların bağımsızlığına kavuşma savaşına yardım etmiştir. Rusya’nın Karadeniz’in kıyılarına sağlam olarak yerleşmesi Güney bozkırların halkını (Rusları, Ukraynalıları, Moldovalıları) Türk işgalcilerinin düzenli olarak yaptığı saldırılarından kurtarmıştır. Karadeniz kıyılarındaki toprakların ekonomisi ve kültürünün gelişmesine yardım etmiştir (Peçkina, Leybengrub, 1978: 235).

Örneklere anlaşıldığı gibi, Osmanlı İmparatorluğunun genel olarak kötülenmesinin başlıca nedeni de, yukarıda belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliğinin uyguladığı politikadır. Türkiye Cumhuriyeti ilk aşamada Sovyet tarafından dost ülke olarak kabul edilse de, daha sonra emperyalist ve kapitalist devlet olarak kötülenmiştir.

Kırgızistan Cumhuriyeti eski Sovyetler Birliğine dahil olan 15 ülkeden biriydi. Merkezi yönetim sistemine sahip olan Sovyetler birliğinin yönetildiği merkez Rusya’nın başkenti Moskova’daydı. Dolayısıyla SSCB’ye bağlı 15 Cumhuriyet eğitim, politika ve ekonomi gibi alanlarda bu merkezde alınan kararları uyguluyordu².

Böylece, Osmanlı tarihi konusunda Sovyetler Birliği döneminde yazılmış ders kitaplarında negatif düşüncelerin ağır bastığı söylenebilir. Türkiye tarihi konusunda ise “SSCB Tarihi” başlıklı 10. sınıf öğrencileri için hazırlanmış ders kitabının “SSCB’nin 50’li Yıllardaki Dış Politikası” konusu altında sadece tek bir cümlelik bir bilgi yer almaktadır. Yukarıdaki örnekte görülen “Турция империясы/ Türkiye İmparatorluğu” ifadesinin ise yanlış yazılmış olduğu düşüncesindeyiz.

Aslında, Den Braun’un belirttiği gibi, kendi doğası itibarıyla tarih, her zaman olayların tek taraflı bir değerlendirmesidir (2005:310).

Sovyetler Birliği Sonrası Kırgız Okullarında Osmanlı ve Türkiye Tarihi

SSCB’nin dağılmasından sonra 1991 tarihinde Kırgızistan egemen devlet statüsü kazanmış, Kırgızistan’ın egemenliğini ilk kabul eden ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Bağımsızlıktan sonraki Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyetleri arasındaki çok yönlü ilişkiler Türk tarihinin Kırgızistan’da tanınması ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu ilişkiler sonucunda Kırgızistan’da da Türkiye Cumhuriyeti ve halklarının tarihine olan ilgi artmıştır. Son 15-20 sene de konuyla ilgili Kırgızistan’da önemli çalışmaların

² Viktoria, Malashenok, Kırgızistan’da Türkiye’nin ve Türklerin İmajı, www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1924/

yapıldığı söylenebilir. Diğer bağımsız devletlerde olduğu gibi Kırgızistan'da tarih kitapları yeniden yazılmaya ve yayınlanmaya başlamıştır. “Vatan Bilgisi”, “Kırgızistan’ın Tarihi”, “Dünya Tarihi” ve “Orta Çağ Tarihi” ve gibi ders kitaplarında da hem Kırgız tarihi, hem de genel Türk dünyası tarihi konularına yer verilmeye başlamış, ancak yine de Türkiye cumhuriyeti tarihi konusundaki bilgilere pek yer verilmeyen, Osmanlı Türklerinin bu kez de “baskıncı/işgalci” olarak nitelendirilmesi ve onlar hakkındaki negatif anlatılardan, tarih yazarlarının bu konudaki önceki görüş ve fikirlerin etkisinden kurtulamadıkları görülmektedir.

Bu tür negatif düşüncelerin hala devam etmesini iki nedene bağlayabiliriz: bu bir yandan okulların bir kısmının, Rusya’dan satın alınmış ve içeriği Sovyet zamanından pek değişmemiş tarih kitaplarını kullanmaya devam etmelerine bağlanırken, diğer yandan da tarih yazarlarının eski Sovyetler zamanında yetişmiş orta yaş ve üstü insanlar olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bununla birlikte birçok tarih kitaplarında, özellikle de üniversite öğrencileri için hazırlanmış tarih ders kitaplarında Osmanlı ve Türkiye tarihine daha ılımlı, daha olumlu yaklaşıldığı görülebilir. Bu görünüş, Kırgız – Türk eğitim kurumlarında Türk okul literatürünü kullanmaya başlamış olmalarına bağlanabilir. Türkiye hakkında bilginin eskisi gibi çok olmadığı tarih kitaplarının yanı sıra Türkiye ve Türklerin imajını Kırgızistan’da etkileyen diğer unsurlar da, televizyon, basın ve Internet’tir.

Kırgız tarih yazarlarının Türkler konusundaki düşüncelerinin eskisine nazaran biraz yumuşadığını aşağıdaki örnekten görebiliriz. İlkokul 5. sınıfta okutulan Mırzakmatova, Osmonov, Moldokasimov’ların Rusça’dan çevirip, yayına hazırladığı “Kırgızistan Tarihi Boyunça Angemeler/Kırgızistan Tarihi Hakkında Hikayeler” (2008: 76-77) başlıklı ders kitabında “Kırgızistan Topraklarındaki Türk Kağanlıkları” başlığı altında genel Türk boylarının tarihinden; “Türk” halklarının kökeni “Aşina”ya (Kurt) dayandığından, Türk rivayetlerine göre Kırgızların onların bir kolu, atalaş kardeşleri olduğundan bahsedilmiştir. Bu ders kitabındaki açıklamaya göre “Türk” kavramı “güçlü, sağlam” anlamına gelmektedir:

Kırgızcası	Türkçesi
Алтайдагы Ашина уруусу адегенде Борбордук Азияда үстөмдүк кылган жужандарга баш ийип турган. Алтай тоолору мал чарбасын өстүрүүгө ыңгайлуу эле. Ал жакта темир кендери да өндүрүлгөн. Темир иштетүү кол өнөрчүлүгүнүн өнүгүшүнүн натыйжасында Ашина уруусу күч алат. «Түрк» деген жаңы термин пайда болот. Ал күчтүү, бекем дегенди түшүндүрүп адегенде ашина уруусунун башчыларына гана тиешелүү болгон. Кийин жалпы урууга, бара-бара уруулар бирикмесине, кийин мамлекеттин атына айланат. Түрк этноними кытай булактарында биринчи жолу 542-жылы «Туңзие» делит эскерилет (Мырзакматов, 2008: 77).	Altay’daki Aşina boyu ilk başta Merkezi Asya’da hakimiyetini sürdüren Cücenlere tabi idi. Altay dağları hayvancılık için çok elverişliydi. Orada demir madenciliği de gelişmişti. Demir işletme zanaatının gelişmesiyle Aşina boyu güçlenir. Yeni “Türk” kavramı ortaya çıkar. Bu kavram güçlü, sağlam anlamına gelmekle birlikte, ilk başta aşina kabilesinin başçıları için kullanılırdı. Daha sonra boyun tamamına, yavaş yavaş boylar birliğine, daha sonra devletin adına dönüşür. Türk etnonimi Çin kaynaklarında ilk kez 542 tarihinde “Tu-Qüö” adıyla anılır (Mırzakmatov, 2008: 77).

6. sınıfta okutulan “Orta Çağ Tarihi” dersi Sovyetler sonrası dönemde 7. sınıfta okutulmaya başlamış, (ancak burada eski dönemdeki 6. sınıf, yeni dönemin 7. sınıfına denk gelir, zira eskiden eğitim 10 senelik iken, 1988 tarihinden itibaren 11 senelik eğitime geçilmiştir) konu olarak aynı konular yer almaktadır. Ancak, konuya olan bakış açısı, özellikle Türkler konusunda biraz değişmiştir.

Kırgızcası	Türkçesi
Согуш башталардын алдында Милош Обилич деген жаш серб амалкөйлүк менен султан Мурад Iге барып, аны канжар менен сайып өлтүргөн. Бирок, Баязид султандын өлүмүн жашырып, согушту уланта берген (Осмонов, Керимова, 2007: 106).	Savaşın başlamasının hemen öncesinde Miloş Obiliç isimli bir Sırp genci kurnazlıkla I. sultan Murad’a gidip, onu hançerle vurarak öldürür. Ancak, Beyazıt sultanın ölümünü gizleyerek, savaşa devam etmiştir (Osmonov, Kerimova, 2007: 106).

Bununla birlikte, Türk sultanları ve askerlerinin gaddar ve acımasızlığı konusundaki fikirlerin sabit kalmıştır:

Kırgızcası	Türkçesi
Султан жоокерлерди камчы, союл менен уруп, согушка айдаган... 1453-жылы Византия империясынын доору аяктады. Үч күн бою түрктөрдүн аскерлери шаарды талап-тоноп, каракчылык кылышты. 60 миң адамды кулчулукка сатышып, калганын кырып салышты... (Осмонов, Керимова, 2007: 107).	Sultan askerleri kamçı, topuzla döverek, savaşa gönderirdi... 1453 tarihinde Bizans İmparatorluğunun devri sona ermiştir. Üç gün boyu Türklerin askerleri şehri yağmalayıp, soygunculuk yaptılar. 60 bin insanı köleliğe satıp, geri kalanını katlettiler... (Osmonov, Kerimova, 2007: 106).

Osmanlı Türklerinin Hıristiyanların çocuklarını anne-babasından çekip alıp, Hıristiyanlara karşı eğittikleri, sömürgesi altındaki halka zorla İslam dinini kabul ettirdikleri, onların dinine ve kültürüne büyük zararlar verdikleri ve Türk askerlerinin sürekli yağmacılık, çapulculukla gün geçirdikleri konusundaki anlatımlar yine eski görüşlerin etkisiyle yazıldıkları ortadadır.

Yazımızı kısaca özetleyecek olursak, Sovyetler Birliği döneminde tarih ders kitaplarında Türkiye *bir konu olarak değil, bir alt başlık olarak geçmektedir*. SSCB eğitimindeki 5. sınıftan 10. Sınıfa ve Sovyetler sonrasındaki 6. sınıftan 11. sınıfa kadar oluşturulan tarih kitaplarının 11. Sınıf dışında hiç birinde Türkiye Cumhuriyeti’nden *bahsedilmemektedir*. Bu kitaplar genellikle *Türkiye Cumhuriyet’inden değil Osmanlı döneminden daha fazla* bahsetmektedir. *Osmanlı devleti sömürgeci devlet olarak adlandırılmakta* ve genelde *olumsuz bir imaj çizmektedir*.

Okul literatürüne gelince, burada belirtmek gerekir ki, Kırgızistan’da daha genel tarihle ilgili yeni kendi kitapları basılı değil ve bundan dolayı ya Sovyetler Birliğinden kalan Tarih kitapları veya Rusya’dan satın alınmış tarih kitapları okul müfredatından kullanılmaktadır. Bu kitaplar 1991 yılından sonra basılı olsalar da, Türkiye ile ilgili ve özellikle de Osmanlı ile ilgili bölümler *tam olarak hiç bir değişikliğe tabi olmamışlar*.

Bunun istisnası Kırgız – Türk liseleri ve Kırgız – Türk Üniversitesi’dir. Buralarda okul eğitiminde Türk yazarlar

tarafından yazılmış olan kitaplar okutulmaktadır. Günümüzde orta öğrenim okullarında kullanılan ve Agibalova E. V. ile Donesko G. M.'nin yazdığı tarih kitabında da, Sovyet dönemi kitaplarında olduğu gibi, Osmanlı Türkleri işgalci ve köylü düşmanı olarak gösterilmektedir.

Türklerle ilgili olarak önyargılar yüzlerce yıl önce oluştu ve günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler. Kısacası, “Türk” kelimesi kötü bir şeyin eş anlamlısı gibi oldu. Ama Türkiye’yi ziyaret eden insanlar Türklerin daha sert, acımasız ve tiran olduğunu söyleyemiyor. Gerçekte ise yolculukla ilgili her kitapta Türklerin misafirperverliğinden bahsedilmektedir. Eğer bir milletin popüler şekli gerçekle uyuşmuyorsa, bu durumda olağan dışı bir şey söz konusudur. Böyle bir durumda bu milletin şekli daha çok önyargılardan kaynaklanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu, Hıristiyan Batı Dünyası ile uzun yüzyıllar boyunca savaş halinde bulunduğu için Türk’e ait her şey, önceden ve tartışmasız olarak “geri, kötü, sorumlu ve despotik” şeklinde suçlanmış ve yargılanmıştır (Güvenç, 1996: 325).

Türk dünyasının birleşmesi, ilişkilerinin pekiştirilmesi açısından Türkiye ve diğer Türk Cumhuriyetlerinin tarihi, kültürü, dili, dini konusunun anlatımında ortaokul ve lise ders kitaplarında “eski” anlatıma bağlı kalınması, bu konulara yeterli ölçüde yer verilmeyişi ve bu halkların kardeş topluluklar olduğunun vurgulanmaması ciddi bir eksikliklerdir. Bu eksikliğin giderilmesi için ilk olarak bu alanda geniş çaplı bilimsel araştırmalar yapılmalı, okul ders kitaplarının içerikleri daha ılımlı, olumlu ve en azından tarafsız olarak değiştirilmeli, tarih kitapları yeniden yazılmalıdır.

Günümüzde genel tarih ile ilgili Kırgızistan’da ortaokul ve lise öğrencileri için hazırlanmış kendi ders kitapları yok denecek kadar azdır. Gençler bilgileri Sovyet zamanı kitaplarından veya onların “yenilenmiş”, “Kırgızlaştırılmış” varyantlarından elde etmektedir. Günümüzde hızlı bir şekilde gelişen Kırgız – Türk ilişkilerini dikkate alacak olursak, tarihi gerçekleri daha iyi bir şekilde yansıtan yeni okul literatürünün geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu alanda yapılacak olan araştırmalar, Türkiye ile Kırgızistan ortak köke sahip, kültürel ve tarihi planda da yakın olmalarından dolayı da önemlidir. Bundan dolayı, Türkiye’nin, Türkiye ile ilişkisi olan ortak köke sahip, kültürel ve tarihi planda da yakın ülkelerin nüfusunun gözünde olumlu imaja sahip olmasından sonra ancak, Türkiye’nin dünya toplumunun içinde Türk devletinin olumlu imajı oluşabilir.

KAYNAKÇA

- [1] Agibalov, E. V., Donskoy G. M. (1991), *Orta Çağ Tarihi, Orta Okul 7. Sınıf İçin Tarih Ders Kitabı (Uchebnik İstorii Dliya 7 Klassa)*, Moskova: Prosveşeniye Yay.
- [2] Agibalova E. V., Donskoy G. M. (1987). *Orto Kılımdardın Tarihi: 6-Klass Üçün Okuu Kitebi./Orta Çağ Tarihi: 6. Sınıf Öğrencileri İçin Ders Kitabı*, Çev.: C. Şeyşenaliev, D. Sulaymankulov, Frunze: Mektep Yay.
- [3] Bartold, V. V., (1963), *Kırgızlar Tarihi Deneme*, 2. Cilt, I. Basım, Moskova: Nauka Yay.
- [4] Braun, D. (2005), *Davinçi Şifresi*, Moskova: Matador Yayınları

- [5] Doronbekova, R., mokrının, V., ploskih, V. (1993), *Kırgızdardın Cana Kırgızstandın Tarihi: Sovettik Doorgo Çeyinki Mezgil (Calpı Bilim Bertüüçü Mektepter Üçün Sinak Programma Cana Metodikalık Koldonmo)/Kırgızların Ve Kırgızstan’ın Tarihi: Sovyet Dönemine Kadar (Düz Eğitim Okulları İçin Sınav Programı Ve Ders Kitabı)*, Bişkek: “İlim”, “Kİ”, “Tabılga” Yay.
- [6] Fedosov, I.A., (1989), *SSCB Tarihi (SSSR Tarihi), 8 Sınıf Ders Kitabı (İstoriya SSSR Uchebnik Dliya 8 Klassa)*, Frunze: Mektep Yay.
- [7] Gürsoy - Naskalı, E., (2001), *Bağımsız Kırgızistan Düşümler ve Çözümler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
- [8] Güvenç, B. (1996), *Türk Kimliği*, İstanbul: Remzi Yay.
- [9] Junuşaliyev, D. D. (2003), *Kırgız Ve Kırgızistan Tarihi*, Bişkek: İlim Yay.
- [10] Kakeev, A. Ç., (2005), *Vatan Tarihi (İstoriya Otechestva)Kratkiy Kurs Lektisy Po İstorii Kırgızstana*, Bişkek: Raritet Info Yay.
- [11] Karayeva, O., (1994), *Kırgızlar Hakkında Doğu Müellifleri*, Bişkek, Kırgızistan Yay.
- [12] Kaşkarlı Mahmut, *Divanu Lügati Türk*, Çev.: B. Atalay, Ankara, C.I. 1939; C.II. 1940; C.III. 1941; Dizin. 1943.
- [13] Korkmaz, Zeynep, “Türk Dünyası ve Ortak Yazı Dili Konusu Üzerine”, http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/korkmaz_03.pdf (07.03.2011)
- [14] Mokrının, V., Ploskih, V., (1995), *Kırgızistan Tarihi, 8- 9 Sınıf Okul Ders Kitabı (İstoriya Kırgızistana Uchebnik İstorii Dliya 8 – 9 Klassov)*, Bişkek: Kırgızistan Yay.
- [15] Osmonov, Ö. C., Kerimova, Ş.K. (2007), *Orto Kılımdar Tarihi: Orto Mekteptin 7. Klassı Üçün Okuu Kitebi/Orta Çağ Tarihi*, Bişkek: Uçkun Yay.
- [16] Peçkina, M. V., Leybengrub, P. S. (1978), *SSSR Tarihi: 7-Klass Üçün Okuu Kitebi./ SSCB Tarihi 7. Sınıf Öğrencileri İçin Ders Kitabı*, Çev.: V. Orozaliev, C. Kamçıbekov, D. Orozaliev, Frunze: Mektep Yay.
- [17] Ploskih, V., (2003), *Kırgızların ve Kırgızistan’ın Tarihi, (İstoriya Kırgızov i Kırgızstana)*, Bişkek : Raritet Info Yay.
- [18] Şadıhanov, E., (1999), *Sovyetler Birliği ve Sovyetler sonrası BDT Cumhuriyetleri Tarih Kitaplarında Türk İmaji*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- [19] Voropayeva, V.A., (2004), *Hrestomatiya Po İstorii Kırgızstana*, Bişkek: Raritet info Yayınevi